

**Конфронтативні стратегії прямого спонукання
в персонажному дискурсі**

Сучасні мовознавчі розвідки зосереджують свою увагу на дослідженні різноманітних стилів та стратегій спілкування, яке може бути як кооперативним, так і конфронтативним. *Конфронтація* полягає у протиборстві комунікантів, зіткненні їх інтересів та переконань, що відображується у використанні некооперативних стратегій та тактик і виникає через порушення Принципу ввічливості. Дж. Ліч виділяє шість максимумів Принципу ввічливості, дотримання яких допомагає запобігати конфліктам: 1) такту; 2) великодушності; 3) схвалення; 4) скромності; 5) згоди; 6) симпатії [4, с. 14]. Саме порушення зазначених максимумів призводить до конфронтації у спілкуванні. Якщо йдеться про конфронтацію, то мовець враховує лише свої цілі та ігнорує цілі співрозмовника.

Конфронтативні стратегії спонукання розгортаються через тактики наказу, погрози, примусу, протесту. Конфронтація у мовленні персонажів має місце тоді, коли стикаються протилежні інтереси комунікантів, порушуються конвенції та правила спілкування та ігноруються інтереси одного з співрозмовників.

Наказ – це вказівка діяти певним чином [2, с. 338]. Характерним є вживання тактики наказу за конфліктних ситуацій, коли чоловік або дружина занадто роздратовані та не бажають ні пояснювати, ні мотивувати власне бажання. Зустрічаємо й використання тактики наказу в екстремальних ситуаціях, що потребують швидкої реакції, а, отже, швидкого виконання наказу адресатом.

У наведеному прикладі дружина наказує чоловіку піти, використовуючи імператив:

Персонаж I: *'Going to Dorset?' said Bill. 'Wouldn't it be better if you stayed here?'*

Персонаж II: *'To keep an eye on you?' said Nan. 'No, Bill, I trust you completely. I don't want to spoil Felicity's holiday.— and I don't want to make people talk by suddenly reappearing here. I leave you to finish this thing off by yourself.'*

Персонаж I: *'But, Nan —' Bill began to say.*

Персонаж II: *'Oh, get out!' said Nan. 'I'm tired, tired of you. Get out. I'll write to you from Dorset' [5, c17].*

Розмова починається із спонукання, яке реалізує чоловік, використовуючи маркери умовності (*Wouldn't it be better if you stayed here?*). При цьому жінка має змогу реагувати на прямий смисл мовленнєвого акту і відповідає питальним реченням (*To keep an eye on you?*). Дружина наказала чоловіку вимітатися (*get out*), так як вона була занадто знервована, адже вони ніяк не могли досягти консенсусу у проблемі, що постала перед ними.

У наступному прикладі чоловік перериває мову дружини, наказуючи їй припинити говорити лише про гроші:

Персонаж I: *'Well, don't get so upset,' said Nan. 'There's nothing to get upset about. If it's not a textbook, that's a pity. School textbooks make money. And if we don't get some extra money from somewhere we shall have to draw our horns in pretty sharply. No more Continental holidays, you know. Even our little trip to Dorset this year will be practically ruinous, especially if Felicity and I go down before term ends.'*

Персонаж II: *'Oh, for Christ's sake, Nan,' said Mor, 'do shut up! Do stop talking about money!' [5, c. 27].*

Нен наказує чоловікові не падати духом, пом'якшуючи свій наказ часткою *so*. Дружина почала акцентувати увагу чоловіка на тому, що він живе мріями, іронічно роздумуючи, що стане з ними без грошей, що й розізлило Мора (*And if we don't get some extra money from somewhere we*

shall have to draw our horns in pretty sharply). Вона каже, що нічого страшного в цьому немає, адже вони можуть дістати гроші звідкілясь, тим самим провокуючи чоловіка на різкий наказ припинити цю розмову. Чоловік використав підсилювальну частку (*do shut up*), що робить наказ більш експресивним. У сварці подружжя як адресант, так і адресат використали тактику наказу.

Як видно з наступного прикладу, у спілкуванні з дітьми наказ є досить поширеною формою контролю:

Персонаж I: *'A giraffe! A giraffe! I told you I'd see an animal first!'*

Персонаж II: *'You always want to be first'*

Персонаж III: *'Quiet, you two! No fighting.'*.

Дівчинка побачила жирафа вперше в житті та вирішила похизуватись цим перед своїм братом (*A giraffe! A giraffe! I told you I'd see an animal first!*). Хлопчик, ображений поведінкою сестри, дорікає їй, що вона завжди хоче бути першою (*You always want to be first*). Мати наказала дітям заспокоїтися, адже їхні суперечки могли призвести навіть до бійки (*Quiet, you two! No fighting*).

Отже, тактика наказу широко використовується в мовленні і є дієвою. Вона реалізується завдяки вживанню ін'юктивів (висловлювань-наказів). В екстремальних ситуаціях наказ може бути не просто бажаною, а й необхідною тактикою. Успішність використання тактики наказу залежить від настрою адресанта та актуальності обрання її як засобу впливу.

Примус – метод впливу, при якому пропонується вчинити певні дії або відмовитися від них під загрозою тяжких наслідків[2, с. 394]. Аналіз сучасної англomовної прози свідчить про те, що широке місце у ситуації конфлікту має застосування тактики примусу. Її використання має на меті спонукати адресата до здійснення будь-якої дії чи до її невиконання, змінити його емоційний стан відповідно до інтересів адресанта.

Наприклад, у ситуації спілкування між чоловіком і дружиною, коли йдеться про відношення чоловіка до сторонньої жінки, дружина реалізує конфронтативну стратегію, використовуючи наказ (*Answer the question!*), який підсилюється вульгаризмом-вигуком (*Goddamn it!*):

Персонаж I: *'Goddamn it! Answer the question!'*

Персонаж II: *'No. Never. She is not a serious woman.'*

Персонаж I: *'She has plenty of money!'*

Персонаж II: *'Money? What do I care about money?'* [6, с. 201].

У розмові між чоловіком і дружиною, коли йдеться про відношення чоловіка до сторонньої жінки тактика примусу, реалізована жінкою у вигляді непрямого наказу (*You'll have to promise you'll take care of Margaret*) з модальним еквівалентом *have to*, зустрічає протест з боку чоловіка, який також застосовує тактику примусу у відповідь (*I tell you, stop talking like this, at once!*).

Персонаж I *Katharine quavered. "You'll have to promise you'll take care of Marsaret."*

Персонаж II: *"Verdamnt!" His anger was real. "I tell you, stop talking like this, at once!"* [6, с. 91]

Використання персонажем тактики примусу є неуспішним, персонаж-чоловік відмовляється відповідати на питання і підтверджує це вербально або висуває зустрічні вимоги.

Наступний приклад демонструє вживання тактики примусу чоловіком. Реалізація тактики відбувається за допомогою прямого наказу та стилістично-зниженої лексики (*Oh, shut up, Handy*):

Персонаж I: *'As I said before, the meal is ready,' said Miss Handforth, who was still standing in the doorway. "If the ladies want to go upstairs first, they know the way. Meanwhile I shall be bringing in the soup.'*

Персонаж II: *'Oh, shut up, Handy,' said Demoyte. 'Give us a moment to finish our sherry, and don't rush the ladies.'* [5, с. 121]

Наступний приклад використання тактики примусу у спілкування двох знайомих:

Персонаж I: *'You're so goddamn Italian. . . macho, that's what! I don't have to listen to all this bullshit!'*

She struggled to get away from his arm but, laughingly, he drew her closer.

Персонаж II: *'You do have to listen.'*

Жінка використовує вульгаризм (*bullshit*) щоб показати своє відношення до всього, що каже чоловік. Він у свою чергу використовує прямий наказ (*You do have to listen!*), підсилений емпатичним *do* та модальним еквівалентом *have to* – який не залишає вибору жінці та примушує її вислухати його точку зору до кінця.

Наступний приклад демонструє вживання тактики примусу персонажем-жінкою:

Персонаж I: *'Oh, I wouldn't put it like that,' said Emma cosily. 'Now do sit down, dear boy, and stop making me nervous. You haven't touched your drink'*

Randall stood before her open-mouthed. [...]

Персонаж I: *'Look, what are you saying? Are you mad or what?' he said half shouting. '*

Персонаж I: *'Never mind, Randall,' said Emma, 'and don't shout. Never mind, one must not play the god in other people's destiny. In any case, one can never do it properly.' She spoke in a tone of rather casual disappointment.*

У розмові жінка використовує прямий наказ, підсилюючи його за допомогою конструкцією з емпатичним *do* (*Now do sit down, dear boy, and stop making me nervous*), та лагідного іронічного звертання, щоб зробити акцент на необхідній інформації. У свою чергу персонаж-чоловік вдається до образ (*mad*) викликаючи повторне використання жінкою наказу (*don't shout*).

Аналіз спонуального дискурсу персонажів англomовної прози демонструє, що тактика примусу втілюється за допомогою таких лексико-стилістичних засобів як вигуки, вульгаризми, модальні еквіваленти, конструкцією з емпатичним *do*. Такі синтаксичні конструкції, як риторичні питання, речення наказового характеру, паралельні конструкції використовуються для реалізації тактики примусу.

Погроза – це обіцянка заподіяти яке-небудь зло, неприємність [2, с. 294]. Тактика погрози широко застосовується в дискурсі. Вона має на меті керування діяльністю й поведінкою співрозмовника, що призводить до зміцнення статусу мовця, ігнорування інтересів слухача, порушення Принципу ввічливості. З точки зору теорії ввічливості, дана тактика належить до таких, які обмежують волю адресата, визначаючи та обмежуючи його майбутні дії. Наявність данлі тактики у висловлюваннях персонажів показує, що автор демонструє їх прагнення до зміцнення свого статусу та керування діяльністю співбесідника.

Тактика погрози з точки зору теорії мовленнєвих актів є гібридним мовним феноменом [1, с. 72], адже поєднує у собі дві іллокутивні сили: спонукальну (вимога адресату здійснити певну дію) і комісивну (зобов'язання мовця виконати певну дію у майбутньому в разі невиконання вимоги). Частіше всього використання тактики погрози відбувається у грубій формі ультиматуму з боку агресора, використання шантажу опонента.

Наприклад, тактика погрози реалізується у розмові між персонажем-жінкою та її психоаналітиком:

Персонаж II: *'I offered you a drink. Why didn't you take it?'*

Персонаж II: *'I didn't need it,' she murmured. 'One does not drink with one's psychiatrist.'*

Персонаж II: *'Oh? Doesn't one?' He mocked her gently. 'Let's put it this way, Katharine Darktower Moss ... I don't care if you have a little vino, but if you drink a vodka in front of me, I'll give you a kick right in the ass. Agreed?'*

Персонаж II: *'Yes, Doctor.'* [6, с. 17].

Персонаж-чоловік, запропонувавши жінці чогось випити, отримує іронічну відповідь з її боку (*One does not drink with one's psychiatrist*). Дана відповідь провокує персонажа-чоловіка на аналогічну іронічну відповідь із залученням вигуку та риторичного питання (*Oh? Doesn't one?*). Крім того, застосовується тактика погрози, яка посилюється використанням вульгаризму (*I'll give you a kick right in the ass.*).

Реалізація тактики погрози у наступному прикладі відбувається у відповідь на використання примусу чоловіком, який двічі використовує прямий наказ (*Shut up...Sit down*). У свою чергу персонаж-жінка просить персонажа-чоловіка покинути приміщення, для дієвості свого прохання вона погрожує викликати поліцію (*Or I'll call the police!*):

Персонаж I: *'Shut up, I said,' he cried furiously. 'Sit down, the both of you. You're hostages, so keep your goddamn mouths shut.'*

Персонаж II: *'I said, leave!'* Lilly yelled. *'Or I'll call the police!'* [3, с. 19]

У наступному прикладі проілюстровано вживання тактики погрози, яка використовується у розмові, що відбувається між чоловіком і дружиною:

'You'll get nothing,' she said coldly. 'My father has made up his mind.'

'Really?' Desperately, he tried to bring her down with a cry. 'Your father? He doesn't understand the lengths to which I am prepared to go. He understands very well. He's planned it through.'

Жінка вдається до погрози (*You'll get nothing*) не залишити нічого чоловіку у результаті розлучення, оскільки усі їх мастки були куплені за кошти її сім'ї. За допомогою риторичних питань (*Really? Your father?*) чоловік демонструє своє невдоволення та навіть використовує непряму погрозу (*He doesn't understand the lengths to which I am prepared to go*), з метою продемонструвати своє бажання відхопити ласий шматок від їх статку. Проте жінка демонструє свою перевагу підкреслюючи той факт, що її батько завчасно прорахував ситуацію використовуючи констативи у ролі менасивів (*He understands*), що підкреслює безвихідь ситуації для чоловіка.

Таким чином, тактика примусу є дієвою складовою конфліктно спрямованої стратегії і направлена на вирішення мети мовця за рахунок ігнорування інтересів партнера та шляхом порушення Принципу Ввічливості. Тактика погрози втілюється за допомогою таких лексико-стилістичних засобів як вигуки та вульгаризми. Такі синтаксичні конструкції, як риторичні питання використовуються персонажами обох статей для реалізації тактики погрози. Тактика погрози є досить дієвою у спілкуванні персонажів сучасної англomовної прози.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Можейко О. О. Засоби вираження мовленнєвого акту погрози в англomовному діалогічному дискурсі / О. О. Можейко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2011. – № 972: сер.: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – С. 69 – 73.
2. Новий тлумачний словник української мови / [уклад. В. Яременко, О. Сліпушко]. – Т. 2. – К. : АКОНІТ, 2006. – 926 с.
3. Gumperz J. J. Individual and social differences in language use. / J. J. Gumperz, D. Tannen // Individual differences in language ability and language behaviour. / C. J. Fillmore, D. W. S. Kampler. – L.; N. Y.: Acad. Press, 1979. – 326 p.
4. Leech G. N. Explorations in semantics and pragmatics. – Amsterdam: John Benjamins B. V., 1980. – 133 p.
5. Murdoch I. The Bell / L.: Samuel French, 1981. – 286 p. [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://royallib.com/>
6. Murdoch I. The Black Prince / L.: Samuel French, 1981. – 314 p. [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wowhead.com>